

ÇAĞDAŞ SERAMİK SANATINDA POLİTİK İMGE KULLANIMI

Oya AŞAN YÜKSEL ¹

ÖZ

Sanat, tarih boyunca toplumların sosyal, ekonomik, kültürel, politik yapılarından beslenmiş, bu yapıların değişimleri doğrultusunda dönüşümlere uğrayarak yeni anlatım dilleri oluşturmuştur. Bu sosyo-politik değişim sürecine birebir tanıklık eden sanatçılar dönemin siyasal ve toplumsal durumunu sanat eserlerine yansıtırken, verdikleri toplumsal mesajlarla sanatı evrensel boyuta taşımışlardır. Sanat eserleri, fikirler, ideolojiler ve toplumsal olaylardan beslenerek tarihsel bir geçmiş oluşturmuşlardır. Sanatçıların eserlerinde kullandıkları politik imgelerle verdikleri mesajlar toplumdaki her bir bireyi etkileyerek, izleyicilerin zihinlerinde farklı algı ve imgelerin oluşumunu sağlamıştır. Kültürel-ekonomik ve siyasi değişimlerin sanat yapıtları üzerinde önemli rol oynadığı günümüz sanatında politik imgelerin yüklendiği çoklu anlamlar sanatçılara farklı anlatım dilleri sunma olanakları sağlamıştır. Sanat-politik imge birlikteliğinin eskilere dayanan tarihi konuyu çok geniş bir platforma yaymaktadır, bu sebeple araştırma sadece çağdaş seramik sanatına indirgenmiştir. Böylece konunun daha ayrıntılı bir şekilde irdelenmesi hedeflenmiştir. Bu çalışmada çağdaş seramik sanatı ile politik imgeler arasındaki ilişki güncel bir zemin üzerinde analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Kullanılan imgelerin çoklu anlamları üzerinde durulmuş, politik imgelerin, çağdaş seramik sanatına sadece plastik çözümlerinin dışında kuramsal ve ideolojik birlikteliğine de değinilmiştir. Ayrıca politik konulardan beslenen sanatçıların, seramik sanatında nasıl bir yaratım sürecine girdikleri ve sanatsal olarak nasıl bir tavır sergiledikleri saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Politika, İmge, Çağdaş Seramik Sanatı.

¹Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü, oya.asan@dpu.edu.tr

USAGE OF POLITICAL IMAGE ON CONTEMPORARY CERAMIC ART

ABSTRACT

Throughout history, art has been nourished from the social, economic, cultural and political structures of the societies and has been transformed into new language of expression through the transformations of these structures. While the artists who witnessed this process of socio-political change reflected the political and social situation of the period to the works of art, they brought the art to the universal dimension with the social messages they gave. Art works, ideologies, ideologies, and social events have contributed to a historical past. The messages that the artists give their political imagery in their works influence each individual in the society, enabling the formation of different perceptions and images in the minds of the audience. In today's art, where cultural-economic and political changes play an important role in art works, the multiple meanings in which political images are introduced provide the possibility of presenting different narratives to the artist.

The historical landscape based on the coexistence of art and political image spreads a very broad platform, so research has been reduced to the art of contemporary ceramics only. Thus, it is aimed to examine this in more detail.

In this study, the relationship between contemporary ceramic art and political imagery has been analyzed and evaluated on a current basis. The multiple meanings of used images are emphasized, political images, the theoretical and ideological unity of contemporary ceramic art besides plastic analysis only. In addition, it has been determined how artists who are fed from political subjects enter into the process of creation in art of ceramics and exhibit artistic attitudes.

Keywords: Art, Politics, Image, Contemporary Ceramic Art.

Giriş

Devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasa, davranış biçimi, düşünce yapısı, bir hedefe varmak için karşısındakilerin duygularını okşama, zayıf noktalarından veya aralarındaki uyumsuzlıklardan yararlanma vb. yollarla işini yürütme (Sanal 1, TDK 2018). Aristoteles ise politikayı “Toplumun halka dair yaptığı tüm etkinliklerdir” olarak tanımlamaktadır. “Politika; toplumsal sınıfı, parti, grupların sınıfsal çıkar ve amaçlarının belirlediği etkinliklerle devlet organlarının ya da tümünden devlet’in toplumsal ve ekonomik yapısının yansıması olan etkinlikler” (Aşukin ve diğerleri, 1979: s.184). Politika ile ilgili bir başka tanıma göre ise politika “Devletin uluslararası ilişkilerde takip ettiği yol, uygulamaya geçirmek istediği görüşlerin tümü, siyaset”dir. (Yıldız, 2003: s.330). Politikanın tanımındaki çeşitlilik, kelimenin asıl anlamının altında gizlenen birçok yan anlamı da beraberinde getirir. Sözcüğün tanımında herhangi bir negatif söylem olmamasına rağmen kültürel ve toplumsal olarak hayatın tüm alanlarında türlü biçimlerde varlık göstermesi kimi zaman bu sözcüğün negatif izlenimlerle anılmasına sebep olmaktadır. Politikanın yarattığı etkinin altında barınan oluşumlar içeriğindeki asıl anlamların yan anlamlara gönderme yapmasına sebep olmaktadır. Politika teriminin geniş alt yapısı ile sıkı bir bağlantı içinde olan bir başka konu ise şüphesiz ki propagandadır. Bu sözcükte yine politika da olduğu gibi “etkileme sindirme ve yanıltma yöntemlerini içeren olumsuz bir izlenim yaratır” (Clark, 2004: s.11)

İmgenin Tanımı ve Sanattaki Anlamı

Eski Türkçede işaret anlamına gelen “im” sözcüğünden türemiş olan imgenin (ing. image) Türk Dil Kurumunda dört adet tanımı mevcuttur. Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, hayal, hülya, genel görünüş, izlenim, imaj, (Ruh bilimi) duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj, (Ruh bilimi) duyuyla algılanan, bir uyarıcı söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imaj (Sanal 1, TDK 2018)

John Berger, “Görme Biçimleri” isimli kitabında, imgenin tanımını şu şekilde yapmıştır:

“Bir imge yeniden yaratılmış ya da yeniden üretilmiş görünümdür. İmge ilk kez ortaya çıktığı yerden ve zamandan birkaç dakika ya da birkaç yüzyıl için- kopmuş ve saklanmış bir görünüm ya da görünümler düzenidir. Her imgede bir görme

biçimi yatar. Fotoğraflarda bile. Çünkü fotoğraflar çoğu zaman sanıldığı gibi mekanik kayıtlar değildir. Her bir fotoğrafa baktığımızda, ne denli az olursa olsun, fotoğrafçının sınırsız görünüm olanakları arasından o görünümü seçtiğini fark ederiz.(...) Fotoğrafçının görme biçimi konuyu seçişinde yansır.(...) her imgede bir görme biçimi yatsa da bir imgeyi algılayışımız da değerlendirişimiz aynı zamanda görme biçimimize de bağlıdır.” (Berger, 2004: s.10)

İmgeler kimi zaman betimlenilmeye çalışılmış dünyadan daha farklı gerçeklikleri izleyicinin zihninde uyandırmaktadır. Oluşturulan imgelerin izleyiciler tarafından okunma biçimi başkalarından ödünç aldığı ve kendine mal ettiği imgelerin yeniden zihinde yaşam bulması ve yeniden yorumlanması olarak da anlaşılabilmektedir. Bu açıdan imgelerin her türlü anlatımı, izleyici üzerinde başka bir zamanda ve başka bir zihnin etkisi ile hayal dünyasında yeniden harmanlanarak anlaşılabilmektedir.

“İmgeler, bize asıl dünyayı değil, dünyalardan bir dünya gösterir. Gösterilen şeyler değil, bunların temsileridir imgeler: temsil, yani yeniden-sunum. Gerçekten, imgelerin temsil ettiği şeyler “gerçeklikte” olmaya bilir; sadece hayal, kuruntu, arzu, riya ya da fantezi dünyasında var olabilir. Fakat tabii, öte yandan, dünyaya şu ya da bu şekilde dahil olan bir nesne olarak vardır imge. İster fotoğraf ister film ya da video, isterse resim olsun, imgelere baktığımızda gördüğümüz şey, insan bilincinin ürünüdür. İnsan bilinci ise, kültür ve tarihin ayrılmaz bir parçasıdır. Buradan şu sonuç çıkıyor: imgeler, maden cevheri gibi kazılıp çıkarılan şeyler değildir, belli bir sosyo-kültürel ortam içerisinde belli bir işlev görmesi için inşa edilen şeylerdir” (R.Leppert, 2002: s.14).

Günlük hayatımıza dahil olan her türlü görsel uyarıcı belleğimizde yeni oluşumlar yaratmaktadır. Fakat bu oluşumlar, bireyin maruz kaldığı süreçler ile birlikte nesnel olmaktan daha çok öznel bir hal alır. Kişinin etkilendiği bu süreçlerin sonucunda kişinin algılamasıyla belleğindeki görüntüler değişime uğramaktadır. Yani imgeler insanların kendileri tarafından oluşturulurlar. Zamansızdır, yaşanan süreçlerden etkilenir sadece bugünün değil dünün, bugünün ve yarının anlamlandırması ile izleyicinin zihninde görmeyi seçtikleri ile netleşmektedir.

Leppert’e göre; imgeler dünyaya ait bir bilincin görsel dönüşümleridir. Bireyin tecrübe, bilinç, duygu ve düşüncesinin sonucudur. İnsan düşünmeye başladığı anda görüntüler karmaşılaşmaya başlar ve birincil anlamlarından uzaklaşır, düşünceyle değişip farklı bir hal alarak zihinde netleşir.

Sanatçının bir anlatı dili oluşturması edebiyat alanıyla da sıkı bir bağ ile bağlı olsa da konu eserlerin uygulanması olunca kullanılan dilsel araçlar (sözcükler) yerini renk, biçim, çizgi vb. öğelere bırakmaktadır. Bu kurgulama sırasında esere değer katan teknik alt yapının yanı sıra kullanılan imgeler, ironiler, metaforlar sanatçının izleyici ile kurmaya çalıştığı iletişimin temellerini atmasını ve izleyicilerle arasında yeni bakış açıları ve yeni söylem biçimleri oluşmasını sağlamaktadır.

Seramik Sanatında Politik İmge Kullanımı

Ai Weiwei

"Başlangıçta geleneksel olana karşıydım. Ancak bizi biz yapan geçmişimizdir. Kültür bir doğum izi gibidir. Eserlerimde o yüzden geçmişe referanslar vardır. Benim estetik anlayışım bu geçmişle oluştu. Ortak değerler bizi birbirimize bağlıyor. Ben bu değerleri yeniden yorumluyorum" Ai Weiwei (Sanal 2).

Tablo 1. Ai Weiwei savaş konulu mavi beyaz porselen vazo.

Sanatçı eserleri ile çoğunlukla izleyicilere politik mesajlar vermektedir. Çin'in Sichuan kentinde 2008 yılında yaşanan depremin ardından hayatını kaybeden doksan binden fazla kişinin devlet tarafından saklanması, Gazze'de savaş sırasında bir hayvanat bahçesinde açlığa terk edilen hayvanlar üzerinden savaşın oluşturduğu acıyı geleneksel mavi beyaz porselen tabakların üzerlerinde kullandığı imgeler aracılığıyla anlatmaktadır.

Sanatçının zekice tasarlanmış, kimi zaman rahatsız edici olarak tanımlanan çalışmalarında tarihte övgüyle bahsedilen mavi beyaz porselenler yer almaktadır.

Porselen eserlerin mülteci meselesi ile bir araya getirilmesinin yarattığı etki, göçmenlerin yaşamış oldukları zorlu süreçleri sanatçının kullanmış olduğu imgelerle gözler önüne sermektedir.

Tablo 2. Ai Weiwei mültecilerin dramını anlatan mavi beyaz porselen tabak.

Suriyeli çocuk Aylan Kurdi'nin cansız bedeni 6 Eylül 2015 yılında kıyıya vurmuş, cesedin fotoğrafı tüm dünyada büyük yankı yaratmıştı. Çinli muhalif sanatçı Weiwei, göçmenlerin yaşadıkları krize dikkat çekmek için Aylan Kurdi kıyıya vurmuş bedenini porselen bir tabak üzerinde kullanarak bir farkındalık yaratmayı amaçlamıştır.

Tablo 3. Ai Weiwei Aylan Kurdi'nin yer aldığı porselen tabak.

Justin Rothshank

Amerikalı sanatçı sanatın ve yaratıcılığın, toplumsal değişimin ve ekonomik gelişmenin yanı sıra gündelik hayatın güzelliği ile artırılmasını amaçlamaktadır.

Sanatçı siyasilerin portrelerini kullandığı kullanım eşyaların da “ABD’nin tarihinden oluşan seçilmiş hükümet liderlerinin ülkenin yasalarını nesiller boyu şekillendirmelerine, kullanıcıların bu liderleri daha yakından tanımak, siyasete nasıl eğildiklerini, onların neyi temsil ettiklerini, ülkesinde adaletin nasıl şekillendiğine dair bir konuşma başlatmak için bir yol olarak tanımlamaktadır. (Ceramic Monthly May 2014: s.28)

Tablo 4. Ai Weiwei Aylan Kurdi'nin yer aldığı porselen tabak.

Rothshank, Warhol'un özellikle Amerikan pop ikonlarının ve Amerikan tarihinin büyük bir hayranı olduğu için politikacıların portreleri işlerinin çıkış noktası oluşturmuştur.

Tablo 5. Justin Rothshank John F. Kennedy Yemek Takımı 2016.

Sanatçının geleneksel malzemeler ve yöntemler ile şekillendirdiği sofa ve mutfak gereçleri kullanılan politik imgeler ile Amerika Birleşik Devletleri'nin sosyal durumunu vurgulayan bir çalışma olarak da tanımlanabilmektedir. Sofa ve mutfak gereçlerinin yüzeylerinde kullanılan politik imgeler ile yaşanmış olaylar adeta bir enstalasyon olarak düzenlenerek, doğal ortamlarındaki çeşitlilikte yani yemeklerle bir arada sergilenmektedir. Bu alışılmışın dışındaki sergileme yöntemi ile kullanıcılara kendi evlerinde ve anılarında nesnelerin tasarımı, üretimi ve anlamına yeni bir bakış ve sosyal ve politik olaylar ile ilgili kullanıcılar arasında farkındalık yaratmayı hedeflemektedir.

Michelle Ericson

Amerikalı sanatçı yapmış olduğu seramik eserlerini şu şekilde tanımlamıştır; “Yapmış olduğum seramikler seramik sanatına olan ilgi ile sıkı bir iletişim halindedir. Kazılarında ortaya çıkarılan İngiliz, Avrupa, Asya ve Yerli Amerikan çanak çömlek parçaları, kültüre ait önemli bir küresel yakınlaşmayı temsil etmektedir. Kaybolan seramik tekniklerinin yeniden keşfindeki hassasiyetim ve benim çağdaş bir sanatçı olarak yaklaşımım yeni çalışmalarımın çıkış noktasını oluşturmaktadır. 18. yüzyıl Staffordshire seramik endüstrisi ve küresel tasarım Wedgwood'un köleleştirici seri üretim seramikleri ve 21. çocuk köleliği, değişen sosyal ve politik tarihin derinliği eserlerime yansıtıyorum” (Sanal 3).

Sanatçı 21. yüzyıl sosyal politik ve çevresel anlatıları oluşturmak için seramik tarihinin önemli eserlerini yeniden yorumlamaktadır. Erickson'un eserlerinde, sosyal ve politik olayların insan ruhunun üzerindeki olumsuz etkisi hakkında derinlemesine yorumlarla ayırt edilmektedir. Geçmiş ve günümüz olayları birbirine bağlayarak sanat koleksiyonlarının önemli eserlerinden alıntılar yaparak yeniden canlandırmaktadır.

Eski dönem sanatçıların yapıtlarını taklit etmek, onları “kopyalamak”, şu ya da bu biçimde gönderme yapmak eski dönemlerden beri bilinen bir uygulamadır. Eskiden olduğu gibi günümüzde ötekinin yapıtını resim dışında değişik sanatsal biçimlerde alıntılanmak sıklıkla başvuru bir yöntem olmuştur (K,Aktulum, 2016: s:27).

Aktulum'a göre; Sanatçı önceki dönemlerde üretilen eserleri alıntılanarak günümüz sosyal ve politik olaylardan esinlenerek bazı olgulara gönderme yaparak tekrardan yorumlar. Bir eserin diğer bir eserden beslenmesi olgusu göstergeler arası durumunu ortaya çıkmasına sebep olur. (K, Aktulum, 2016: s:79).

Tablo 6. Bernard Palissy'nin Fecundity Dish (Bereket Tabagı) 1681.

Sanatçının 2008'de tasarlanan Paradise Lost (Kayıp Cennet) isimli eserinin çıkış noktasını bir dizi çağdaş politik yorumda yer alan 16. yüzyıl Fransız çömlekçi Bernard Palissy'nin Fecundity Dish (Bereket Tabagı) isimli mayolika tabağının yapısından ve kompozisyonundan ilham almıştır (Tablo 6).

Tablo 7. Michelle Ericson Paradise Lost (Kayıp Cennet) 2008.

Paradise Lost (Kayıp Cennet), bölgedeki acımasız savaşın ardından Bush yönetim politikalarının sert gerçeklerini ortaya çıkarmaktadır. Sanatçı kullandığı imgelerle özgürlük, kelimenin tam anlamıyla ve mecazi olarak kemiğe kadar

sıyrıldığına gönderme yapmaktadır. Gaz maskeleriyle kaplanmış savaş çocuklarının ellerinde makineli tüfekleri mevcuttur. Şavaşın Ortadoğu'ya ve insanlara verdikleri zarar, bölgenin tüm bereketli zeminini yutması ile bağdaştırılmış bereketi simgeleyen her türlü imge yerini bambaşka imgelere bırakmıştır. Kararmış cumhurbaşkanlığı mührü sınırdaki dairesel rezervleri doldurur meyve ve çiçeklerin bereketli sepetlerinin yerini petrol logosunun almıştır. Sanat ve kültürü temsil eden komedi ve dramın maskeleri ise kuru kafalardır ve son olarak Kızıl Haç, 21. yüzyıl amblemleri sembolik olarak ve kelimenin tam anlamıyla savaşın tüm insanlığa yansımaları temsil etmektedir.

Tablo 8. Michelle Erickson Trump China 2016.

Erickson, William Hogarth'ın 18. yüzyıla ait gravürünü Trump'ın portresi ile bambaşka bir gerçekliğe atıfta bulunmaktadır. İşlevsel seramiklere uygulanan Trump portreleri, İngiliz sömürge ve Amerikan halklarının geniş bir demografisini izleyiciye sunmaktadır.

Tablo 9. William Hogarth John Wilkes Gravür baskı 1763.

Ericson, John Wilkes (1725 – 1797 İngiltere) in The Norht Briton gazetesini popülist bir tavırla propaganda aracı olarak kullanmasını, Trump ın sosyal medyayı ve ana televizyon kanallarını aynı şekilde propaganda aracı kullanması ile benzeştirmektedir. Ayrıca sanatçı İngiltere siyasetinin en renkli, en sansasyonel isimlerinden biri olan gazeteci ve siyaset adamı Wilkes'ın muhalif tavrı, kişisel hak ve özgürlüklere karşı mücadelesi ve sıra dışı üslubu yüzünden, kimileri tarafından özgürlük savaşçısı olarak nitelendirilirken kimileri tarafından da görgüsüz bir şarlatan olarak değerlendirilmesi, Trump'un Amerikan ırkçılığı, zencilere ve farklı din mensuplarının yaşam tarzına yönelik rahatsız edici ırkçı söylemleri sebebiyle iki siyasetçi arasındaki benzerliklere gönderme yapmıştır.

Tablo 10. Michelle Ericson, 18.yy Staffordshire tuz pişirimi tabak.

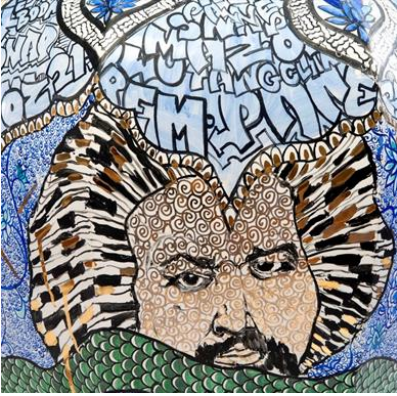
Roberto Lugo

Sanatçının eserlerinde, birçoğu polis tarafından öldürülen zenci insanların isimlerini kalıcı bir hale gelip, anılmasına hedeflemiştir. Lugo eserlerinde iktidarı ve izleyicileri derinden düşünmeye davet etmektedir.

Tablo 11. Luberto Lugo, Trayson Martinin anısına yapmış olduğu eser.

“ABD’de Şubat 2010 yılında ırkçılık tartışmalarını yeniden alevlendiren Trayvon Martin cinayetinde, 17 yaşındaki genci öldüren George Zimmerman suçsuz bulunmuştur. Siyahi vatandaşlar “Adalet yoksa barış da yok” sloganları atarak ülkenin dört bir yanında sokağa dökülmüştür. Cinayetin ardından siyahi vatandaşlar ve insan hakları savunucuları ABD’nin dört bir yanında gösteriler düzenlemişlerdi” (TANIŞ, Hürriyet gazetesi 14.07.2013).

Tablo 12. Frederick Douglass detayı, Law and Order (Kanun ve Emir) 2017.

Sanatçının “Law and Order” (Kanun ve Emir) isimli bir başka çalışmasında, Donald Trump’ın ön yüzünde ve arkada yüzünde ise Frederick Douglass’ın portreleri yer almaktadır. Sanatçının bu zıtlıklarla dolu çalışması şimdiki zamanın efsanevi köleleştirici olarak gördüğü Trump’ın özgürlük ve insan hakları ile ilgili yaptığı gaflara atıfta bulunmaktadır.

Tablo 13. Roberto Lugo, Law and Order (Kanun ve Emir) 2017.

“Sanatçının yine bir zenci gencin ölümünü konu alan bir başka eseri Baltimore polisi tarafından öldürülen 25 yaşındaki Freddie Grey’in imgelerini barındırmaktadır. (Tablo 13)” (Sanal 4).

“19 Nisan 2015 günü Baltimore’da siyahi bir gencin gözaltındayken polis tarafından “kasten” öldürülmesi üzerine patlak veren protestolar sanatçının işine bu şekilde yer almıştır” (Sanal 5).

SONUÇ

Politika ile çağdaş seramik sanat arasındaki ilişkiyi inceleyen bu araştırma, devlet ve sanat arasında kimi zaman aynı kimi zamansa zıt bakış açısına Çağdaş Seramik Sanatı eserleri kapsamında inceleyerek irdelemeyi hedeflemiştir.

Seramik malzemeden üretilen çalışmalarda, araştırmanın çıkış noktasını oluşturan “politik imgeler” sosyo-politik değişimler ile nasıl bir ilişki içerisinde olduklarını, politik imgelerin çağdaş seramik sanatına olan etkisini ve sanatçının onu algılayış ve ele alış biçimlerine değinilmiştir. Politik imgelerin çoklu anlamlarının anlatım diline ve esere olan katkıları incelenmiştir.

İçinde bulunduğumuz global kültürel süreçte, ortak bir belleğin alt yapısını oluşturan politik imgelerin nasıl ortaya çıktıkları gözlemlenmiştir. Kullanılan politik imgelerle oluşturulan anlatımların kuşaktan kuşağa aktarılması açısından bir geleneğe, kolektif yapılan bir eylem olması açısından da ortak bir belleğe işaret ettiği gözlemlenmiştir. Bu bellek birlikteliğinin, insanı bireysellikten çıkartıp çoğulculuğa yönelttiği gibi, tasvir edilen dünyaya dahil olmasını da sağlamıştır. Bu açıdan politik imgeler, ortak bir deneyimin paylaşılmasını sağlarken diğer yönden ise kolektif bir yaşama ve deneyime ulaşma imkânı sağlamıştır. Yani politik konulardan beslenen eserler, bireyler arasındaki ilişkiyi ortak bir deneyim’ e ve bu ortak deneyimi de tüm farklılıkları içinde barındıran “ortak bir bellek biçimi” ne dönüştürdüğü izlenimine varılmıştır. Çağdaş Seramik Sanatının ve politikanın uzun yıllar boyunca etkileşim içerisinde olduğu ve ileri yıllarda da bu etkileşimin süreceği saptanmıştır.

KAYNAKLAR

Aktulum, K. (2016). Resimlerarası Etkileşimler ve Aktarımlar Resimler Alıntı. Konya: Çizgi Kitapevi.

Aşukin, N. P. ve diğerleri. (1979). Politika Sözlüğü. İstanbul: Sosyal Yayınları.

Berger, J. (1986). Görme Biçimleri. İstanbul: Metis Yayınları.

Clark, T. (2004). Sanat ve Propaganda. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Indiana, G. Studio Visit Justin Rothshank, Ceramic Monthly, May 2014.

Leppert, R. (2002). Sanatta Anlamın Görüntüsü İmgelerin Toplumsal İşlevi. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Matthias, O. (2006). The Ceramic Narrative. Londra: A&C Black Yayınevi.

Tanış, Tolga. Hürriyet gazetesi: 14.07.2013. Erişim Tarihi 23.07.2018.

Yıldız, Z. (2003). Politika Sözlüğü. İstanbul: Timaş Yayınları.

GÖRSEL KAYNAKLAR

Tablo 1: <https://cfileonline.org/exhibition-ai-weiweis-first-exhibition-istanbul/>

Tablo 2: <https://hyperallergic.com/420114/ai-weiwei-on-porcelain-sakip-sabanci-museum/>

Tablo 3: <https://hyperallergic.com/420114/ai-weiwei-on-porcelain-sakip-sabanci-museum/>

Tablo 4: <https://ferrincontemporary.com/portfolio/know-justice-justin-and-brooke-rothshank/#jp-carousel-7649>

Tablo 5: <https://ferrincontemporary.com/portfolio/know-justice-justin-and-brooke-rothshank/#jp-carousel-7336>

Tablo 6: <https://milwaukeeartmuseum.files.wordpress.com/2012/11/fecundity-dish.jpg>

Tablo 7: <https://milwaukeeartmuseum.files.wordpress.com/2012/11/michelle-8.jpg>

Tablo 8: <http://www.michelleericksonceramics.com/?action=trumped-up-china>

Tablo 9: <http://www.michelleericksonceramics.com/?action=trumped-up-china>

Tablo 10: <http://www.michelleericksonceramics.com/?action=trumped-up-china>

Tablo 11: <https://berkshirefoodandtravel.com/blog/2015/9/13/roberto-lugo-at-ferrin-contemporary>

Tablo 12: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-artist-making-ceramics-honor-people-color-obama-biggie>

Tablo 13: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-artist-making-ceramics-honor-people-color-obama-biggie>

SANAL KAYNAKLAR

Sanal 1: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b1fbc80a16f62.50260960 erişim tarihi: 20.07.2018

Sanal 2: <http://www.hurriyet.com.tr/kitap-sanat/ai-weiwei-bogazda-40575975> erişim tarihi: 23.07.2018

Sanal 3: (<http://www.michelleericksonceramics.com>) erişim tarihi: 23.07.2018

Sanal 4: (<https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-artist-making-ceramics-honor-people-color-obama-biggie>) erişim tarihi: 20.07.2018

Sanal 5: (<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-32400497>) erişim tarihi: 23.07.2018